

KONZERVATIVIZMUS, VAGY VALAMI MÁS?

Az írott szó fogalmával szervesen összefügg az a szükséglet, hogy bizonyos visszhang is keljen a nyomában. E nélkül minden leírt mondat haszontalanná válik, meddő marad, nem töltheti be hivatását, tehát fölösleges. Íróember pedig nemigen érzi kielégítőnek, hogy fölöslegeset alkosson, hogy csak a maga számára irdogáljon, még az sem, aki nyíltan bevallja, hogy egyelőre bizony a maga szószaltfiókja számára dolgozik, mert hát az ilyen, ideiglenesen csupán a maga gyönyörködtetésére dolgozó íróban is állandóan él a remény, hogy művei egyszer mégiscsak szétjeszítik az íróasztal fiókját, mégiscsak eljutnak oda, ahova szánta őket: az olvasók elé. Éppen az írásnak és olvasásnak ez az elválaszthatatlan kettőssége a magyarázata annak, hogy az íróember szívesen fogad minden reagálást az írásaira, még a bírálatot is, mert hiszen éppen ebben a reagálásban látja, hogy nem hiába dolgozott. Természetes hát, hogy az Üzenet munkatársai is minden hónapban érdeklődéssel várják nem csupán az olvasók itt is, ott is elhangzó véleményét, hanem azt is, hogy például mit ír az egyes számokról Tomán László a Magyar Szó Kilitátó rovatában, annál is inkább, mert — ismerjük el — ez ideig tulajdonképpen Tomán László az egyetlen, aki ily módon tesz tanúságot arról, hogy rendszeresen figyelemmel kíséri a folyóiratot.

Azt mondtam, az íróember szívesen fogadja még a művével kapcsolatos bírálatot is. Ez ugyan természetesen nem azt jelenti, hogy ellenbírálat nélkül örvendezik minden szónak, amivel alkotását bírálják, sőt kritizálják, ennek az ellenbírálatnak azonban általában nem ad kifejezést, megtartja önmagában, mert önérzete is tiltakozik az ellen, hogy saját magát, saját alkotását próbálja védelmezni, igazolni, a kritikustól eltérő vélemény színezetében bemutatni. Így van ez ezúttal is. Előre is kijelentem, hogy tulajdonképpen nem is a magam írásainak a védelmében szólok, annál kevésbé, mert Tomán László tulajdonképpen meg sem támadta őket, egyetlen észrevételtől eltekintve; az Üzenetről szólva sem azt kifogásolom, hogy kritika érte a benne megjelent írásokat. A kritikusnak joga van arra, hogy saját irodalmi és művészeti kritériumai szerint ítélje meg a keze ügyébe kerülő irodalmi alkotásokat, vagy irkafirkákat. Ha tehát mégis Tomán László recenzióiról szólok, akkor egyáltalán nem ezt a jogot vonom kétségbe, hanem azt a módot, ahogyan ezt kifejezésre juttatja, illetve azokat a szempontokat, amelyek tulajdonképpen nyilvánvalóan maguk után vonják az Üzenetre tett minden megjegyzését.

Eddig őt recenziót írt Tomán László az Üzenetről: bemutatta tehát minden számát, az elsőtől kezdve a legutóbbiig. Érdemes egy kicsit visszapillantani erre az öt recenzióra, annál is inkább, mert hát így, egy csokorba fogva, sokkal szembetűnőbbek a szempontjai, sokkal szembetűnőbb az az álláspont, amelyről szemléli ezt a fiatal szabadkai folyóiratot!

A legeslegelső kérdés, ami felmerül előtte, az, hogy ha már megszületett ez a harmadik vajdasági — úgymond: irodalmi — folyóirat is, hát mi tette megokolttá a megszületését, azaz — mint ő mondja — »kérdés tehát, mi a különbség közöttük — hisz létjogosultságukat igazán csak a különbségek adhatják meg.« Eltekintve attól a gyanúinktól, hogy ha például nem éppen ilyenek született volna meg az Üzenet, akkor Tomán László minden bizonynyal elfelejtett volna az ilyen különbség-követelményről meditálni, mindenképpen foglalkozni kell ezzel a kérdéssel, annál is inkább, mert — mint későbbi recenzióiból is látszik — Tomán László nagyon is tisztában van azzal, hogy ez a különbség igenis létezik, sőt éppen mert létezik, azért nem

tud a recenziók írója sehogy sem megbékélni ezzel a folyóirattal. De hát ő úgy tesz, mintha nem látná ezt a különbséget, mintha nem éppen ezért hadakozna teljes erőbedobással az Üzenet ellen, s megpróbál arról elmélkedni, hogy az Üzenet nem lehet kizárólagosan szabadkai folyóirat, vagyis nem különböztetheti meg a Hídtól kizárólag »a helyi jelleg«. Eltekintve attól, hogy az Üzenet szerkesztő bizottsága kitűzte-e maga elé célként ezt a kizárólagos helyi jelleget (mert hát tudjuk, hogy nem egészen így van!), érdemes azért néhány szót szólni arról is, hogy elegendő ok-e egy folyóirat megjelenésére az előtérbe helyezett helyi jelleg. Mert Tomán László szerint nem. De közben megfélekedzik arról, hogy ha nem, hát akkor például egyszerűen fölöslegessé válnának a határon túl, Magyarországon az olyan, kétségtelenül sok szempontból helyi jellegű folyóiratok, mint amilyenek — mondjuk — a Szegeden megjelenő Tiszatáj, vagy a pécsi Jelenkor és még néhány. Mi teszi hát megokolttá mégis ezeknek a folyóiratoknak a megjelenését, ha nem éppen az, hogy oldalaikon természetszerűen elsősorban a helyi, azaz a szegedi, pécsi és nem tudom én hova valósi íróknak adnak helyet, mert azok esetleg ritkábban juthatnak el a két központi folyóirat: a Kortárs és az Új Írás oldalaira.

Aztán mintha mégis Tománnak is eszébe jutna valami hasonló, mert — a különbség megnyilvánulásának módját keresve — így folytatja: »A munkatársi gárda talán? A jelenlegi helyzetben, sportnyelven szólva, a Híd irodalmunk I. csapata, az Üzenet a II. csapat.« S mindezt miből következteti? Abból, hogy: »Szembetűnő ugyanis, hogy irodalmunk néhány jelentős alkotóját nem találjuk sem a szerkesztő bizottságban, sem az első szám munkatársai között, sem a lap következő számainak tartalmát bejelentő jegyzékében. Mindössze három-négy élvonalbeli írónk lépett az új folyóirat munkatársai közé«. Íme a vád: mindössze három-négy élvonalbeli író. És ezzel kapcsolatban mindjárt két ellenvetésem is van. Az első az, hogy Tomán nyilván nem veszi észre: ellentmondásba került önmagával. Egyrészt ugyanis határozottan reklamálja a folyóiratok közötti különbséget, másrészt pedig reklamálja a Hídban megszokott »élvonalbeli« munkatársakat is. Hogy ezt a kettőt hogyan egyezteti össze, azt nem tudom, de nem is fontos, mert Tomán számára sem maga a valóságos különbség a lényeges, és mindez tulajdonképpen csak érv. Mert ha az Üzenet történetesen más zsánerű folyóirattá lett volna, akkor semmi esetre sem tiltakozna az ellen, hogy mindössze az különbözteti meg — mondjuk az Új Symposiontól, hogy az avantgardista II. csapat foglalja el az oldalait.

De hát ezen a kézenfekvő feltevésen kívül is érdemes még egy-két szót vesztegetni erre a csapatfelosztásra! Mert ismerjük el, van valami igazság is abban, hogy az Üzenet oldalain szóhoz jutnak olyanok is, akik ritkán, vagy esetleg soha nem jelentek meg a Híd oldalain. És ezt nem csupán a »helyi jelleg« indokolhatja, hanem az a bizonyos különbség is, amit Tomán reklamál, de amit nem hajlandó észrevenni. Van itt valami más is, amit nemigen lehet tisztán látni Tomán odavetett megjegyzéseiből. Mert maga Tomán is elismeri, sőt a harmadik szám után még meg is dicséri az Üzenetet azért, hogy »élvonalbeli« írók is szerepelnek oldalain. Ezzel kapcsolatban azonban feltétlenül felöltik előttem egy tovakodó kérdés. Mi lehet az oka annak, hogy éppen ezek az »élvonalbeli« írók olyan ritkán (vagy az utóbbi időben szinte sohasem!) szerepelnek a Híd hasábjain, az Új Symposionban viszont még talán sohasem kaptak helyet — egyes kivételektől eltekintve? Miért II. csapat hát az Üzenet, ha olyan »élvonalbeli« írókat is szerepeltet, akik másik két folyóiratunkban egyáltalán nem, vagy pedig csak ritkán szerepelnek? Nem jut itt kifejezésre valami más, bonyolultabb megosztódás is, mint az az egyszerű, az I. és a II. csapat között?

Tulajdonképpen Tománnal együtt mondhatnánk azt is, hogy az Üzenet »kedvező alkalom irodalmunk „póttartalékosainak” mozgósítására, a „második csapat” fellépésére«. Miért ne? Elvégre egyáltalán nem szegény, ha megjelenési lehetőséghez juttatunk másokat is a szigorúan vett »élvonalbeli« kívül. Mert kik is kaptak helyet az Üzenet oldalain? Olyan emberek talán, akik soha sehol nem jelentek meg eddig, akiket mindenünnen visszatünetelt, s most mintegy a kiskapun kéredeznek be az irodalomba? Bizony nem. Lehet, hogy nem tartoznak ugyan az élvonalba — többségüket

tekintve —, lehet, hogy az irodalmi minőség tekintetében nem vehetik fel a versenyt a Híd, vagy az Új Symposium EGYES munkatársaival, de azért olyan emberek, akiket többek már sok-sok írásuk jelent meg a lapokban és folyóiratban is, akik többségükben már nem is egy könyvvel megjelentek az olvasók előtt, azaz kialakítottak már bizonyos kapcsolatot az olvasókkal. Tomán László szintén ismeri őket, s meg is jegyzi még az első szám recenziójában: »A szépirodalmi rész szerzői csak azt adták, amit eddig is, máshol is olvashattunk tőlük«. De hát miért is várt tőlük valami egészen különlegeset csupán azért, mert ezúttal nem a Híd, nem valamely lap, hanem az Úzenet oldalain szerepeltek? És szinte ugyanez a kérdés merül fel egy másik variációban is. Tomán ugyanis egyrészt megállapítja, hogy az Úzenet rovatbeosztása szinte azonos más irodalmi-művészeti folyóiratokéval, s aztán egészen meglepően hozzát teszi, illetve felelőre neki, hogy nem hozott semmi meglepőt. Vajon éppen csak az Úzenetnek kell valami meglepőt hoznia, ha már a többi irodalmi-művészeti folyóirat eddig nem hozott?

Valljuk be, mindez nemigen nevezhető másnak, mint kákán csomót keresésnek. És ebbe a kategóriába tartozik az is, hogy Tomán egyre új nevekkel reklamál, noha találkozhatott eggyel már az első számban is, és találkozott a következőkben is. Mintha egy egész folyóiratot csupa új névvel lehetne megtölteni! Vagyis talán lehetne is (Bognár Antal a Képes Ifjúságban ezt is soknak tartja!), de akkor vajon hányadik csapatnak minősítene ezt Tomán? Annál inkább, mert hiszen például a versek többségéről így is megállapítja, hogy »epigonizmus és minden költői érték hiánya jellemzi őket« — minden bizonnyal csupán azért, mert az Úzenetben jelentek meg. Mert amikor ugyanezek a fiatal, vagy nem fiatal költők megjelentek a Hídban is, ottani verseikkel kapcsolatban nem hangzottak el hasonló észrevételek. De hát rég ismert igazság, hogy quod licet Iovi, non licet bovi, azaz amit szabad Jupiternek, nem szabad az ökörnek.

Nem árt, ha egy kicsit összegezni próbáljuk mindezt az összezagyvált handabandát. Egyrészt tehát az Úzenet második csapat, amelyben azonban vannak »élvonalbeli« írók is, akik más folyóiratban egyáltalán, vagy csak nagyon ritkán jelennek meg, másrészt az Úzenetben megjelent költők többsége »epigon« és csupán költői érték nélküli verseket ír, viszont ugyanezek a költők megjelennek például a Híd, sőt esetleg az Új Symposium hasábjain is, harmadrészt bizonyos »élvonalbeli« írók nem jelennek meg ugyan az Új Symposium hasábjain, viszont megjelennek olyan fermedvények (és itt nem csupán Rózsa Sándorra és Miroslav Mandićra gondolok!), amelyek az Úzenet kritériumai alapján ennek a folyóiratnak az oldalain sohasem jelenhetnének meg.

Tomán következetlenségeit persze sorolhatjuk szinte a végtelenségig. Itt van például az Olvasónapló című rovat esete, amelyben könyvismertetések kap minden számban az olvasó. Köztudomású, hogy folyóirataink egyik legnagyobb fogyatékossága, hogy éppen ezek a rendszeres könyvismertetések hiányoznak belőlük. Az Úzenet — legalább is az eddigiek szerint — kivétel ebből a szempontból. Annyi könyvről jelent meg benne ismertetés ebben az öt számban, mint mondjuk a Hídban egy év alatt sem. Tománnak azonban nem tetszik ez a könyvrovat sem. Hogy miért? Először azért, mert állítólag nem elég időszerű, azaz régebbi könyvekről számol be, másodszor azért, mert sok új könyvről van ugyan beszámoló, de ezeknek a könyveknek a többsége szabadkai írók műve, vagy legalább is szabadkai kiadású, harmadszor azért, mert a könyvrecenziót nem hivatásos kritikusok, hanem szépírók írják stb. stb. Csak éppen azzal a válasszal marad adós Tomán, hogy hagyják-e hát a szépírók is a recenzióírást csupán azért, mert a hivatásos kritikusok nem hajlandók írni? Vajon nem megint csak arról a bizonyos kákán csomót keresésről van-e szó ebben az esetben is? Az olvasókra bízom a választ.

Hogy aztán még nagyobb lehessen a támadási felület, Tomán László — egy kritikustól egészen szokatlan módon — még az olvasótábor kérdésére is kitér. A második számról írott recenzióját ugyanis így kezdi: »Egy induló folyóiratnak első számaival nemcsak színt kell vallania szándékairól, irányáról, nemcsak szerkesztési koncepcióját, elveit kell hatásosan szemléltetnie, hanem egyetlen nagy lendülettel olvasókat is kell hódítania. Mivel az Úzenet még csak második számánál tart, nem kell kétségbeesnie azon, hogy

ezeknek a követelményeknek szinte egyáltalán nem tett elget«. Nos, egyrészt ki esett kétségbe? Vajon az Üzenet szerkesztősege, vagy pedig egészen más, mondjuk a szám recenzense? És miért esett volna kétségbe a szerkesztőség? Hogy nem vallott eléggé világosan színt? Valóban teljesen hiányzott ez a színvallás? De hiszen Tomán László éppen egy olyan színvallás ellen lázadzik, amelyet — úgymond — nem érzett ugyan, viszont annál inkább határozottan tudott és ismert. Másrészt ki mondta Tománnak, hogy az Üzenet nem tett elget a követelményeknek abban a tekintetben, hogy »egyetlen nagy lendülettel olvasókat is« hódítson magának? Tudja egyáltalán Tomán László, hogy éppen az első számokkal milyen érdeklődést keltett nem csupán Szabadkán, hanem más helységeiben is? Tudja-e, hogy hat-hétszázás példányban készültek az első számok, s hogy mégsem jutott belőlük mindazoknak, akik egy-két héttel később akarták őket megvásárolni? Nem akarom összehasonlítani ezt a példányszámot más folyóiratok példányszámával, tegye meg helyettem Tomán, és csak azután kockáztasson meg ilyesféle megjegyzéseket.

És térjünk vissza még egy pillanatra Tománnak ahhoz az állításához, hogy az Üzenet nem vallott színt már az első számától kezdve szándékairól, irányáról, szerkesztési koncepcióiról! Ha valóban így van, akkor miért beszél már a második szám után is olyan »születési hibáról«, amelyet szerinte nem lehet eltüntetni — legfeljebb sebészi beavatkozással? És ki lehetne ez a gyógyító sebész Tomán véleménye szerint? Erre ugyan nem ad választ, de minden sorából kiviláglik, hogy mely környezetből választaná ki. Csak hogy az Üzenetnek nemigen van szüksége ilyen erőszakosan gyógyító (?) sebészre, és a kérésre sem. Még akkor sem, ha a recenzens a második évfolyam első számának helyzetfelmérő vezércikke alapján nagy örömmel konstatálja, hogy: »a folyóirat válságban van. Anyagi és szellemi válságban.« Ami az anyagi válságot illeti, megnyugtathatjuk Tomán Lászlót, hogy annyi anyagi eszköz ebben az évben is rendelkezésére áll a folyóiratnak, mint tavaly (legalább annyi!), s a »válságot« legfeljebb az jelenti, hogy amit a múlt esztendőben egész évre kapott, azt csupán négy szám előállítására használta fel — az idő rövidsége miatt, s ha ugyanebből az összegből, vagy valamivel többlől ezúttal a tervezett nyolc rendes és két kettős számot kívánja kihozni, hát akkor természetesen vissza kell térnie az anyagiak engedte terjedelem lehetőségei közé. De hol van az megírva, hogy az Üzenetnek éppen nyolc ív terjedelműnek kell lennie, mint első számai voltak?

Hát a szellemi válság? Hogy állunk azzal? A jelek szerint Tomán minden egyes szám után szívesen von le végleges következtetéseket. Az első szám után úgy vélekedik, hogy »az Üzenet mindaddig nem érhet el megfelelő színvonalat, amíg nem találja meg egészen különös, eredeti szerkesztési koncepcióját... míg nem szabadul meg a felesleges személyi és szellemi terhektől«. Egy hónappal később megállapítja, hogy »az első számhoz képest a második valamivel változatosabb« (az emlegetett sebész ellenére is!). A harmadik, azaz a novemberi szám »sokkal változatosabb, mint az első kettő volt«, a decemberi szám már »szertefoszlatta ábrándjainkat«, s végül a januári alapján »kétségtelen, hogy az Üzenet színvonala süllyed«. Persze eszemben sincs azt mondani, hogy az egyes számok között nincs színvonalbeli ingadozás. Ez lehetetlen is volna, s ezt minden bizonnyal Tomán is jól tudja. Csakhogy itt, a »szellemi válság« emlegetésekor, voltaképpen nem is elsősorban a színvonalról van szó, hanem mindenekelőtt a folyóirat jellegéről. Ez a jelleg fáj Tománnak, és ennek a fájdalomának ad kifejezést akkor is, amikor — megint csak a helyzetfelmérő vezércikk alapján — megállapítja, hogy az Üzenet célkitűzései ellenére sem lehet »mindenki folyóirata«, mert »mindenki folyóirata nincs«, és felsorolja, hogy »a fiatalok már indulás előtt elváltak az alapítóktól. Aztán a „humán és műszaki értelmiség“ egy csoportja is „a várakozás álláspontjára“ helyezkedett, és »ugyanazt tette (...) néhány el nem kötelezett író és kritikus«, azonkívül — mint a vezércikk megállapítja — »legújabbban a „helybeli legfiatalabbak“ is „kritizálással koptatják tollukat“« — s mindezek alapján arra a következtetésre jut, hogy »aligha ezt akarták azok, akik — tudjuk — nagy lelkesedéssel és akarással, rengeteg energiával, önfeláldozóan kiharcolták, hogy legyen az Üzenet s elindították«.

Nos, itt álljunk meg egy kicsit! Először is szögezzük le, hogy az Üzenet valóban azzal a célkitűzéssel indult, hogy »mindenki folyóirata« legyen, azaz hogy helyet kaphassanak oldalain mindazok, akik írással foglalkoznak, bármelyik irányzat üdvösségét vallják is, mert éppen ilyen folyóirata nemigen van még Vajdaságnak. Ennek az elgondolásnak megfelelően állították össze a szerkesztő bizottság tagjainak névsorát is, hogy helyet kapjon benne minden csoport, s igazán nem a jelenlegi szerkesztő bizottság hibája, hogy a fiatalok már eleve kiváltak belőle, mert ők nem egy ilyen közös folyóiratot képzeltek el, hanem egy olyant, amely kizárólagosan az övéké. Arról pedig, ha jól emlékszem, már írtam is egy alkalommal, még az Üzenet első számának megjelenése előtt, hogy annyira gazdagok azért nem vagyunk, hogy minden öt-hat főből álló kis irodalmi csoportnak egy külön folyóiratot ajándekozzunk, s ha holnap egy újabb ilyen csoport jelentkezik, hát annak még egy újabbat és újabbat. Azok pedig, akik »nagy lelkesedéssel és akarással, rengeteg energiával, önfeláldozóan kiharcolták, hogy legyen az Üzenet«, azok minden ilyesféle, válságról zengedezett megállapítások ellenére is ugyanolyan lelkesedéssel csinálják tovább a dolgukat, mintha csak a szintén felkért Tomán László és más társai szintén adtak volna kéziratot a folyóirat számára, s nem helyezkedtek volna a »várakozás álláspontjára«, amit egyébként — mellékesen szólva — már akkor sejtett a szerkesztő bizottság, amikor felszólította őket a közreműködésre. Hiszen nyilvánvaló, hogy Tomán László és néhány, »várakozási álláspontra« helyezkedett író azért nem hajlandó kéziratot adni az Üzenetnek, mert elképzelésük nem egyezik azokkal az elképzelésekkel, amelyek állítólag nincsenek meg a szerkesztő bizottságban, de amelyek ellen mégis minden erejével hadakozik Tomán László.

Mindezek után azonban már feltétlenül beszélni kell arról is, hogy mi is az a legényegesebb, ami Tomán Lászlónak (és nemcsak neki!) nem tetszik ebben a folyóiratban! Ha ugyanis nem beszélünk erről, akkor úgy tetszhet az olvasó előtt, hogy mindez, amit eddig elmondtam, egy kicsit önkényes megállapítás. Mert ugyan kinek is juthatna eszébe, hogy egy recenzió írója csak úgy pusztá kedvtelésből mindenféle negatívumot összeszed egy folyóirat ellen! Annyi bizonyos, hogy nem pusztá kedvtelésből teszi, sőt nagyon is megfontolt számításból. Azért, mert nem ért egyet a folyóirat kritériumai-val. És itt nem is az esztétikai kritériumokról van szó, mert hiszen ebben a tekintetben nem egyszer még igaza is lehet. Egy egészen másfajta kritériumról van szó, amit esetleg nevezhetnénk úgy is, hogy az irodalomról alkotott elképzelés kritériuma, de esetleg úgy is, hogy politikummal vegyített esztétikai kritérium.

És itt hadd ismétljem meg újra azt a Tomán-idézetet, hogy »véleményem szerint az Üzenet mindaddig nem érhet el megfelelő színvonalat, amíg nem találja meg egészen különös, eredeti szerkesztési koncepcióját, szilárd kritériumait, míg nem szabadul meg a felesleges személyi és szellemi (kiemelés tőlem — K. T.) terhektől.« S itt a legfőbb kérdés nem is az, hogy mit tart Tomán »megfelelő színvonalnak«, hanem sokkal inkább az, hogy mit tart szellemi tehernek. Kétségtelenül azt, hogy az Üzenet a bizonyos esztétikai (erről lehet még vitatkozni is!) kritérium mellett nem zár ki bizonyos politikai kritériumot sem. Ettől a politikai kritériumtól ugyanis Tomán kétségtelenül az irodalom mindenek felett álló függetlenségének épségét félti. Inkább megtérjük a Rózsa Sándor-féle minősíthetetlen irkafirkákat, mint a realista irányzat felé törekvést, mert hát az előbbieket nem fenyegetik az irodalmi magasságokat a sokat emlegetett zsdanovi szocialista realizmus politikai veszedelmeivel. Hogy a realista irányzat elleni harc már valósággal boszorkányüldözéssé vált (Balzac és Thomas Mann ellenére), arra mutat az is, hogy ma már még azok sem merik hangosan kimondani a nevét, akik pedig kétségtelen hívei és ápolói. Hogyan békülhetne meg hát vele Tomán László, aki soha nem is titkolta, hogy kizárólag az avantgardista irányzatok elkötelezettje — ha nem is írásban, mert hát ő maga nemigen foglalkozik írással, ilyesféle, csipcsup recenziók kivételével —, de legalább gondolkodásban. És ennek az elkötelezettségének ad kifejezést az Üzenetről írott recenzióinak szinte minden sorában is. Ez az elkötelezettség iratja le vele majdhogynem minden írásában az éltélő »konzervativizmus«-t mint megbélyegző fogalmat. Ilyen konzervativizmus szerinte az, amikor én felróvom

Gerold Lászlónak, hogy a magyartanárokról írva, kizárólag az avantgardista irányzatok iránti rajongást kéri tőlük számon. És ugyanilyen konzervativizmus szerinte az is, amikor Betegh Miklós a januári számban megjelent, »A gyávaság színháza« című írásában leszögezi, hogy »a tollforgató akkor válik íróvá, amikor a korával szembeni felelősségérzet vezérli tollát«. Vagyis Tomán szerint az író egyáltalán nem tartozik felelősséggel sem korának, sem társadalmának, mert az író valami mindennekefelett álló lény, akinek csak egy feladata van: kielégíteni az irodalmi széplelkek igényeit.

Az írók ilyen szerepének elvitatása nem tetszett Tománnak például Mirnics Károlynak »A jugoszláviai magyar diaszpóráról« című írásában is. Tehát nem is az egész cikkkel száll vitába, hanem csupán annak befejező részével. Azzal a résszel, amelyben Mirnics Károly megállapítja, hogy az írók között »kevesen vannak, akik nemzetiségi munkásosztályukhoz is beszélnek. Igaz, a nyelv „modern”, de akié, csak önmagához, vagy szűk érdekcsoportjához szól. A nyelv modern, de a problémák, melyeket szellemi erőink, alkotóink felvetnek, túlonként elavultak, unalmasak ahhoz, hogy szélesebb társadalmi rétegeket érdekeljenek«. És nem tetszik Tománnak a folytatás sem, mely így hangzik: »Míntha Párizsból, Londonból stb. stb. és oda beszélne, de nem haza is, Újvidékre, Szabadkára, Zentára, Zomborba. Míntha csak általánosságokban gondolkodna, s ezért egyre képtelenebb bármire is konkrét feleletet adni. Meddőn bölcsekedne kozmopolita nagyvonalúságában, s ezért mondanivalója vér nélküli hebegés-habogás, artikulátlan önnönmagát nyugtalanítás.«

Hát igen! Ez nem tetszik Tománnak. Mert hát ez nyilvánvaló konzervativizmus. Hogy is jöhet a csizma az asztalra? És kimondatlanul is pontosan ezt a konklúziót bírálja, amikor szemére veti Mirnicsnek, hogy »olyan területre tesz kirándulást, ahol . . . nem eléggé jártas«.

De hát még tovább mehetünk ezen a vonalon. Mert hát ugyanebben a számban ugyanilyen konzervatív következtetésre jut Tomán szerint Bodrogvári Ferenc is — minden bizonnyal azzal, hogy megállapítja: »ma a tömegkommunikáció hatalmas gépezete teljes erőbevetéssel népszerűsíti az „eredeti”, „szabad”, „független” személyiség kultúrmodelljét«, vagy pedig mert ilyesfajta megállapításokat tesz: »A tragédia az, hogy elvetjük a forradalmi viselkedés — sajnos komikussá vált karikatúrának silányított — formáit, de elfogadjuk a biológiaiilag, vagy „zsebszempontról” vonzó, divatos tőkés manipuláció külsőségeit«. Ilyet mondani, és tőkés példára hivatkozni a mi kulturális viszonyainkat illetően, valóban konzervatív módszer — legalább is Tomán értelmezésében. Mert e szerint az elképzelés szerint konzervatív mindenki, aki az esztétikai szempontok mellett konkrét politikai szempontokat is figyelembe vesz.

És a sornak még mindig nincs vége. Mert a legutóbbi számban nagyjából hasonló érveket sorol fel Béládi Miklós jeles budapesti irodalomtörténésznek a zágrábi nemzetközi írótalálkozón elmondott, s az Üzenetben is közölt beszámolója ellen is. És ebben az esetben különösen kilátszik a lóláb. Hiszen Béládi Miklósról igazán nem mondhatja el, hogy »dilettáns, lemara-dott, kihagyott«, legfeljebb azt, hogy »nézeteink azonban alapjában véve különböznek«. Mármint Tomán nézetei. . . Mert hogy az Üzenet nézetei nem különböznek ennyire Béládi Miklós nézeteitől, azt tanúsítja az is, hogy elkérte tőle ezt a beszámolót. És éppen ezt veti Tomán László az Üzenet szemére, mondván, hogy »de azzal nem lehetünk kibékülve, hogy a szabadkai folyóiratban nem adtak helyet más véleményeknek is, melyek Zágrábban elhangzottak«. Sajnos, az Üzenetben nincs annyi hely, hogy egy nemzetközi írótalálkozó minden felszólalását közölni lehessen! És különben is, kíváncsiak vagyunk Tomán véleményére, vajon az Új Szimposionnak viszont eszébe jutott volna-e, hogy esetleg neki tetsző, más beszámolókat közölve, ugyanakkor közölje Béládi Miklós beszámolóját is.

Mindezek után, minthogy — azt hiszem — tiszta vizet öntöttünk a pohárba, még csupán egy dologhoz kívánok néhány szót hozzáfűzni. Tomán ugyanis legutóbbi recenziójában rosszalóan állapítja meg, hogy az Üzenetben »közölt írások jó része a publicisztika nivóját nem haladja meg.« Nos, nem tudom, Tomán mit ért publicisztikán, az idegen szavak szótárában azonban ez áll a publicisztika szó mellett: »az irodalomnak az az ága, amely a poli-

tikai és társadalmi élet kérdéseit az időszaki sajtóban és egyes kiadványokban tárgyalja». Hát éppen ezt akarja az Úzenet — a szépirodalom mellett. Elsősorban ezt akarja. Ez adja meg létjogosultságát, ez a szükséglet hívta elsősorban életre, mert az időszaki sajtóban, a napi- és hetilapokban nemigen férnek el tizenegynéhány oldalas, átfogóbb cikkek. S ha már így fején találta a szöveget Tomán László ezzel a mondatával, talán ennek alapján felfedezi végre azt is — ha ugyan eddig még nem jött rá —, hogy miben is különbözik az Úzenet a többi folyóirattól. Olyan folyóirat ez, amely a szépirodalmat egyáltalán nem kívánja a mindennapi élettől szigorúan elkülönített tényezőnek tekinteni, hanem a versek, novellák mellett rendszeresen helyet ad a politikai és társadalmi kérdésekkel foglalkozó publicisztikai írásoknak is — helyi viszonylatban csakúgy, mint egyetemesen. Mert a Tománétól eltérően — van olyan felfogás is, hogy az irodalom és a művészet is csak akkor töltheti be igazán hivatását, ha nem zárkózik elefántcsonttoronyba, hanem szervesen beleépül a mindennapokba. Lehet, hogy ez a felfogás Tománnak nem tetszik, de mégiscsak tudomásul kell vennie, hogy az Úzenet éppen ennek a felfogásnak az érvényesítésében különbözik más folyóiratainktól. S hogy abban végre igaza legyen Tománnak, hogy »eljövendő viták, vélemények összecsapása, álláspontok tisztázása avathatná az Úzenetet irodalmunk egyik műhelyévé, porondjává«, hát tekintse ezt az írást is úgy, mint a vélemények összecsapásának megnyilatkozását — az álláspontok tisztázása érdekében.

(A Grimaszból)